

УДК 82.091-31'06:821.[111(73)+131.1+531]  
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-25>

**Любов МІТІНА,**  
*orcid.org/0000-0003-0060-419X*  
кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри гуманітаристики та мистецтвознавства  
Харківської державної академії культури  
(Харків, Україна) [mitina.ls@gmail.com](mailto:mitina.ls@gmail.com)

## КНИЖКОВЕ ЗІБРАННЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ СКЛАДНИК ДЕТЕКТИВНОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті досліджено концепт книжкового зібрання як визначальної складової частини детективного художнього простору на основі романів Умберто Еко («Ім'я рози»), Джеймса Грейді («Шість днів Кондора»), Ун-Су Кіма («Планувальники») та Пітера Свонсона («Вісім ідеальних вбивств»). Виокремлено характерні особливості детективної складової частини сюжету, а також часопростору та складників книжкового зібрання кожного вибраного твору. Часопростір першого зібрання: бенедиктинський монастир на півночі Італії, кінець листопада 1327 р., кількість складників – шість. Часопростір другого зібрання: Вашингтон, США, 1973 р., кількість складників – три. Часопростір третього зібрання: Сеул, Республіка Корея, 2009 р., кількість складників – одна. Часопростір четвертого зібрання: Бостон, штат Массачусетс, США, 2015 р., кількість складників – вісім.

Означені книжкові зібрання згруповано за загальними рисами: за типом зібрання; за місцем зібрання щодо сюжету; за функцією головних героїв щодо зібрання; за методом безпосереднього використання як книжкового зібрання загалом, так і різних його складників та окремих книг. Наведені зібрання розглянуто як єдину групу книжкових зібрань, для якої визначено спільні корелюючі особливості: перший твір входить до одного зі списків четвертого і, можливо, до третього зібрання; друге та четверте зібрання мають спільні книги, що, скоріше за все, належать до третього та четвертого зібрань; головні герої аналізують детективи другого і четвертого зібрань для виявлення аналогій відповідно до реальних операцій ЦРУ та реальних вбивств, які розслідує ФБР; головні герої першого та другого творів розслідують вбивства, здійснені безпосередньо у відповідних зібраннях; головні герої третього та четвертого творів мешкають, працюють та значний час перебувають у відповідних зібраннях.

Доведено, що кожне з розглянутих книжкових зібрань використовується у відповідному творі як місце розгортання подій, має означені спільні, відмінні та корелюючі елементи і є визначальною складовою частиною художнього простору наведених творів.

**Ключові слова:** книжкове зібрання, художній простір, Умберто Еко, Джеймс Грейді, Ун-Су Кім, Пітер Свонсон.

**Liubov MITINA,**  
*orcid.org/0000-0003-0060-419X*  
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Humanities and Art History  
Kharkiv State Academy of Culture  
(Kharkiv, Ukraine) [mitina.ls@gmail.com](mailto:mitina.ls@gmail.com)

## THE BOOK COLLECTION AS A DETERMINING COMPONENT OF THE DETECTIVE ART SPACE

The article explores the concept of a book collection as a defining component of the detective art space based on the novels by Umberto Eco (*The Name of the Rose*), James Grady (*Six Days of the Condor*), Kim Un-su (*The Plotters*) and Peter Swanson (*Eight Perfect Murders*). The characteristic features of the detective component of the plot, as well as the time space and components of the book collection of each selected work are highlighted. Time space of the first collection: Benedictine monastery in northern Italy, end of November 1327, number of components – six. Time space of the second collection: Washington, USA, 1973, number of components – three. Time space of the third collection: Seoul, Republic of Korea, 2009, number of components – one. Time space of the fourth collection: Boston, Massachusetts, USA, 2015, the number of components – eight.

These book collections are grouped according to the following general features: by type of collection; at the place of collection in relation to the plot; by the function of the main characters in relation to the collection; by the method of direct use of both the book collection as a whole and its various components and individual books.

These collections are considered as a single group of book collections, for which the following common correlated features are identified: the first work is included in one of the lists of the fourth and possibly the third collection; the

*second and fourth collections have common books, which most likely applies to the third and fourth collections as well; the main characters analyze books of the second and fourth collections to find analogies with the real CIA operations and real murders being investigated by the FBI; the main characters of the first and second works investigate the murders committed directly in the relevant collections; the main characters of the third and fourth works live, work and spend a lot of time in the relevant collections.*

*It is proved that each of the considered book collections is used in the corresponding work as a place of unfolding of events, has defined common, different and correlating components and is a defining component of the artistic space of the given works.*

**Key words:** book collection, art space, Umberto Eco, James Grady, Kim Un-su, Peter Swanson.

**Постановка проблеми.** Всесвіт, на думку Х. Л. Борхеса, є нескінченною і всеохопною Бібліотекою, яка «зберігає в собі всі книжки»: «Геть усе: історію майбутнього з усіма її подробицями, ... переклад кожної книжки на всі мови, інтерполяції кожної книжки в усі книжки» тощо (Борхес, 2008: 204). Для сучасної зали цієї Бібліотеки характерне посилення значущості творів детективного жанру, що пов'язано, за поясненням У. Еко, з тим, що детективний «сюжет – це завжди історія здогадки. В чистому вигляді... По суті, основне питання філософії (і психоаналізу) – це і основне питання детективу: хто винен?» (Еко, 2007: 61). З іншого боку, жанровою особливістю стає багатопланова змістовна структура твору, в якій «перший, найдоступніший пласт смислів, який може бути «зчитаний» із текстової поверхні роману, – детективний» (Лотман, 2000: 650).

Ціла низка означених творів містить різноманітні проєкції борхесівської Бібліотеки – книжкові зібрання, – як визначальні складники свого художнього простору. Під книжковим зібранням будемо розуміти відповідним чином організовану сукупність друкованих, електронних або віртуальних книг (різноманітні бібліотеки, музейні та приватні колекції, добірки книжкових магазинів тощо), а також їх найрізноманітніші каталоги, переліки, списки і т. п. Характерними для дослідження є книжкові зібрання таких творів:

- 1) «Ім'я рози» (1980) Умберто Еко (1932–2016, Італія) (Еко, 2006);
- 2) «Шість днів Кондора» (1974) Джеймса Грейді (1949, США) (Грейді, 2007);
- 3) «Планувальники» (2010) Ун-Су Кіма (1972, Південна Корея) (Онсу, 2019);
- 4) «Вісім ідеальних вбивств» (2020) Пітера Свонсона (1968, США) (Свонсон, 2020).

**Аналіз досліджень.** Загальні семіотико-семантичні характеристики книжкового зібрання Еко (ідея «всесвітньої бібліотеки», концепт лабіринту тощо) широко досліджено в наукових публікаціях. Зокрема, М. Суїні розглядає бібліотеку як окремий персонаж роману Еко, що є символом-мікрокосмом світового лабіринту та засобом збереження істини і перешкоди її поширенню (Суїні, 2001).

Ю. Лотман звертає увагу на пам'ять сліпого Хорхе, який «запам'ятовує величезне число текстів, повністю, напам'ять, інтегрально. Така пам'ять здатна зберігати тексти, але не націлена на створення нових». Це книгосховище Хорхе є своєрідною моделлю, «за якою він буде свій ідеал бібліотеки». Тому монастирська бібліотека для нього – це гігантське спеціальне книгосховище, «місце, де в цілісності зберігаються тексти, а не місце, де старі тексти служать відправними пунктами для створення нових» (Лотман, 2000: 661).

І. Набитович досліджує монастирську бібліотеку як центр герметичного сакрального простору, яким є монастир (Набитович, 2010). С. Журба вивчає ідею «всесвітньої бібліотеки» Борхеса як прообраз бібліотеки-лабіринту та скрипторію в романі Еко (Журба, 2011). М. Челецька аналізує бібліотеку як лабіринтну модель вежі та борхесівську модель космологічної ідеї Всесвіту (Челецька, 2008). І. Рибалка подає образ бібліотеки як один із центральних образів роману Еко (Рибалка, 2015).

Г. Шовкопляс розглядає бібліотеку, книгосховище або книгарню як художній простір творів і втілення концепції простору «лукавої белетристики» постмодернізму на основі аналізу роману Еко та трьох його інтертекстів («Дантів Клуб» Метью Перла, «Сім злочинів у Римі» Гійома Прево та «Дегустатор» Уго ді Фонті) (Шовкопляс, 2016).

На важливість бібліотеки в художньому просторі свого роману вказує і сам Еко: «Перший рік роботи я витратив на створення світу. Реєстри всіляких книг – все, що могло бути в середньовічній бібліотеці» (Еко, 2007: 29). А сама бібліотека виявляється борхесівською моделлю: «Усі мене запитують, чому мій Хорхе і за виглядом і на ім'я викапаний Борхес... Мені потрібен був сліпий для охорони бібліотеки... Але бібліотека плюс сліпець, як не крути, дорівнює Борхес» (Еко, 2007: 33).

Віддаючи належне працям вітчизняних та зарубіжних літературознавців, визначимо, що вони концентруються переважно на монастирській бібліотеці, тому іншим складникам книжкового зібрання приділено мало уваги. Зазначимо,

що книжкові зібрання в романах Грейді, Кіма та Свонсона поки що в літературознавчих дослідженнях не розглядалися, відповідно, відсутній і спільний аналіз усіх означених книжкових зібрань.

**Мета статті** – дослідження концепту книжкового зібрання як визначальної складової частини детективного художнього простору на основі романів Умберто Еко («Ім'я рози»), Джеймса Грейді («Шість днів Кондора»), Ун-Су Кіма («Планувальники») та Пітера Свонсона («Вісім ідеальних вбивств»).

**Виклад основного матеріалу.** Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: виокремлення характерних особливостей детективного складника роману, його часопростору та складників книжкового зібрання кожного вибраного твору; згрупування зібрань за загальними рисами та визначення корелюючих особливостей наведених книжкових зібрань.

*Перше зібрання* має такий часопростір: бенедиктинський монастир на півночі Італії, кінець листопада 1327 р.

Основні складники цього зібрання:

- монастирська бібліотека, книги якої розміщено в лабіринті всередині монастиря;
- каталог доступних книг із зашифрованим місцем їх розташування, яке відомо тільки монахам – бібліотекарям;
- добірка книг скрипторію (майстерні та читального залу), з якою працюють інші монахи – дослідники, учні, переписувачі тощо;
- віртуальна бібліотека оригінальних текстів у пам'яті Хорхе з Бургоса, сліпого доглядача монастирської бібліотеки;
- віртуальна (за часом) колекція творів Артура Конан Дойла про Шерлока Холмса, що акцентує увагу читача на детективній складовій частині сюжету:

  - імена головних героїв: Вільям Баскервільський (Шерлок Холмс, «Собака Баскервіль») та його помічник Адсон (доктор Ватсон);
  - роман подано як рукопис Адсона (записки Ватсона про Шерлока Холмса);
  - перші ж сцени, що знайомлять нас із головними героями, здаються пародійними цитатами з епосу про Шерлока Холмса;
  - пара головних героїв, які займаються розслідуванням низки вбивств, є своєрідною проєкцією Холмса та Ватсона;
  - прихована колекція книг, розташована в спеціальних кімнатах бібліотечного лабіринту. Ці книги, на думку Хорхе, мають неприпустимі коментарі, оформлення та ілюстрації відповідно до оригіналів із його віртуальної колекції або не від-

повідують церковним канонам. Серед прихованих книг – друга частина «Поетики» Аристотеля, присвячена комедії. І саме боротьба за сміх між Вільямом та Хорхе є однією з головних ліній роману.

Роль означеного книжкового зібрання формує головний герой: «Ми тут намагаємось з'ясувати щось, що сталося у громаді, яка живе книгами, між книгами, задля книг, а отже, важливо й усе те, що говорить тут про книги» (Еко, 2006: 129). А сам роман видатного семіотика Умберто Еко є, перш за все, семіотичним романом, який, своєю чергою, має форму середньовічного детективу, що слушно займає високі (13 та 23) місця серед 100 найкращих детективних романів всіх часів за версіями спілок письменників детективів, відповідно, британських (CWA) і американських (MWA).

Часопростір *другого зібрання*: Вашингтон, США, 1973 р.

Це зібрання має складники:

- бібліотека «Американського літературно-історичного товариства» (відділ 17 ЦРУ);
- бібліотека Конгресу США;
- бібліотека ЦРУ (Ленглі).

Відділ 17 аналізує усю світову детективну літературу і створює стислий опис сюжету та методів і техніки їх виконання для можливого використання в майбутніх таємних операціях ЦРУ. Крім того, цей відділ отримує скорочений виклад реальних операцій ЦРУ та виявляє їх тотожність із конкретним детективним сюжетом. Знайдені співпадіння перевіряються іншими спеціальними підрозділами. Головний герой Роналд Малколм, аналітик відділу 17, випадково дізнається про помилку в логістиці закордонних детективів до бібліотеки свого підрозділу. У результаті невідомі знищують весь відділ та розпочинають охоту на Малколма, який провадить своє розслідування, що призводить до чергової низки вбивств.

Часопростір *третього зібрання*: Сеул, Республіка Корея, 2009 р.

Воно є бібліотекою, яку зібрав і очолює більше 60 років чоловік на прізвисько Старий Єнот, керівник групи кілерів. Бібліотека має на вході величезну вивіску «Собака бібліотека» та є центром із виконання замовних вбивств, переважно політичних. Сюди надходить від планувальників детальний сценарій вбивства, відхилення від якого загрожує смертю вже самому кілерові. Бібліотечний фонд, розташований на 900 стелажках, завжди становив двісті тисяч примірників, бо кількість постійних надходжень дорівнювала кількості вилучених старих видань. Останні Єнот спочатку позначав чорною міткою, а потім спа-

лював на подвір'ї бібліотеки. Він також особисто розробляв усі переліки нових та старих книг за відомою тільки йому системою.

Головний герой Ресен (у перекладі «прийдешнє життя») – знайда, який із чотирьох років мешкав у бібліотеці та не ходив нікуди, навіть до школи, вивчив самостійно букви за американськими коміксами та вже у вісім років читав «Іліаду» Гомера. Його справжнє життя – всередині книг, які дивним чином зібрав Старий Єнот, прийомний батько Ресена. Малий спілкувався тільки з бібліотекарями, які постійно звільнялися та намагалися дізнатися в нього про призначення бібліотеки. З часом Ресен почав відповідати, що вона – для високопосадовців, а на питання про їх відсутність у бібліотеці, говорив, що тому, на жаль, ми й живемо в такій країні. Тільки в 16 років на гроші за перше вбивство Ресен винайняв окреме житло та після 15 років бездоганної роботи намагався ціною власного життя зруйнувати «бібліотечну» систему.

*Четверте зібрання* має такий часопростір: Бостон, штат Массачусетс, США, 2015 р.

Основні складники цього зібрання:

- перелік детективів із титульною назвою, складений і розміщений головним героєм на сайті букністичного магазину детективної літератури «Старі чорти» (далі – магазин);
- постійно поновлювана книжкова добірка магазину, співвласником і директором якого є головний герой;
- публічні бібліотеки Бостону та кількох прилеглих міст;
- «Мінітмен» – електронна база даних бібліотечних фондів усіх публічних і наукових бібліотек штату Массачусетс;
- різноманітні списки та переліки детективів, у тому числі на сайті магазину;
- домашні бібліотеки головного та інших героїв твору і жертв вбивств;
- добірки детективів сучасних авторів;
- зібрання власних детективів іншого співвласника магазину, підозрюваного та запланованої фінальної жертви.

Роль цього зібрання повністю збігається з наведеним вище визначенням героя Еко для першого зібрання, при цьому під книгами варто розуміти виключно детективи. Головний герой як фахівець із детективної літератури консультує ФБР із розслідування відповідних вбивств, проводить власне розслідування останніх, здійснює низку вбивств та, нарешті, розкриває чужі

вбивства та вбиває як їх автора, так і автора власних вбивств.

**Висновки.** Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що головними характерними особливостями розглянутих книжкових зібрань (позначені у дужках відповідним номером) є:

- а) зібрання за типами:
    - бібліотеки (1–4);
    - приватні колекції (4);
    - віртуальні колекції (1);
    - добірки книжкових магазинів (4);
    - окремі книжкові добірки (2, 4);
    - списки та переліки (4);
  - б) зібрання щодо сюжету є місцем:
    - розгортання подій (1–4);
    - формування особистості головного героя (3);
    - впливу на події (1, 3, 4);
    - мешкання героїв (3, 4);
  - в) головні герої щодо зібрання є:
    - укладачами (1, 4);
    - доглядачами (1);
    - працівниками (1, 2, 4);
    - дослідниками (1, 2, 4);
    - читачами (1–4);
    - мешканцями (3, 4);
  - г) окремі книги та зібрання безпосередньо використовуються як:
    - знаряддя вбивства (1);
    - план вбивства (4);
    - причина вбивства (1, 2);
    - засіб розкриття вбивства (1, 4);
- Корелюючі особливості наведених зібрань:
- перший твір входить до одного зі списків четвертого і, можливо, до третього зібрання;
  - друге та четверте зібрання мають спільні книги, що, скоріше за все, стосується й третього та четвертого зібрань;
  - головні герої аналізують детективи другого і четвертого зібрань для виявлення аналогій відповідно до реальних операцій ЦРУ та реальними вбивств, які розслідує ФБР;
  - головні герої першого та другого творів розслідують вбивства, здійснені безпосередньо у відповідних зібраннях;
  - головні герої третього та четвертого творів мешкають, працюють та значний час перебувають у відповідних зібраннях.
- Отже, кожне з розглянутих книжкових зібрань використовується у відповідному творі як місце розгортання подій, має означені спільні, відмінні та корелюючі елементи і є визначальною складовою частиною художнього простору наведених творів.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борхес Х. Л. Вавилонська бібліотека. Борхес Х. Л. *Алеф: Прозові твори*. Харків : Фоліо, 2008. С. 201–208.
2. Грейди Д. Шесть дней Кондора. Москва : Эксмо, 2007. 272 с.
3. Еко У. Ім'я рози. Харків : Фоліо, 2006. 575 с.
4. Журба С. Роман Умберто Еко «Ім'я троянди» та новела «Вавилонська бібліотека» Хорхе Луїса Борхеса: текст і прототекст. *Науковий вісник МДУ*. 2011. Вип. 4.7. С. 27–32.
5. Лотман Ю. М. Выход из лабиринта. Эко У. *Имя розы*. Санкт Петербург : Симпозиум, 2000. С. 650–669.
6. Набитович І. Концепт лабіринту як сакрального локусу (на прикладі новелістики Х. Л. Борхеса, романів У. Еко «Ім'я рози» та К. Мосс «Лабіринт»). *Magisterium*, вип. 38: Літературознавчі студії. Київ : КМА, 2010. С. 45–51.
7. Онсу Ким. Планировщики. Москва : Фантом Пресс, 2019. 384 с.
8. Рибалка І. Фабульний плюралізм та відкритість художнього тексту. *Філологічні науки*, 2015, 5. С. 32–36.
9. Свонсон П. Восемь идеальных убийств. Москва : Эксмо; Inspiria, 2021. 352 с.
10. Суини М. Лекции по средневековой философии. Вып. 1. Средневековая христианская философия Запада. Москва : Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 2001. 304 с.
11. Челецька М. Код лабіринту як предмет дослідження семіотичної антропології. *Studia Methodologica*. 2008. Вип. 24. С. 132–138.
12. Шовкопляс Г. Рецепти від Умберто Еко. Дещо про написання постмодерністських детективів. *Філологічні науки*. 2016. № 8. С. 119–123.
13. Эко У. Заметки на полях «Имени розы». Санкт-Петербург : Симпозиум, 2007. 92 с.

### REFERENCES

1. Borges J. L. Vavilons'ka biblioteka. Borges J. L. *Aleph: Prozovi tvoriv*. [The Library of Babel. Borges J. L. *Aleph: Prose works*]. Harkiv. Folio, 2008. pp. 201–208. [in Ukrainian]
2. Grady J. Shest' dnei Kondora. [Six Days of the Conдор]. Moskva. Eksmo, 2007. 272 p. [in Russian]
3. Eko U. Im'ya rozi. [The Name of the Rose]. Harkiv. Folio, 2006. 575 p. [in Ukrainian]
4. Zhurba S. Roman Umberto Eko «Im'ya trojandi» ta novela «Vavilons'ka biblioteka» Horhe Lujisa Borhesa: tekst i prototekst. *Naukovij visnik MDU*. [Novel Umberto Eco the «Il nome della rosa» and short story «La biblioteca de Babel» of Jorge Luis Borges: text and prototext. *Scientific Bulletin MSU*]. Mikolajiv, 2011, Vol. 4.7. pp. 27–32. [in Ukrainian]
5. Lotman Y. M. Vyhod iz labirinta. Eko U. Imya rozy. [Exit of the labyrinth. Eko U. The Name of the Rose]. Sankt Peterburg. Simpozium, 2000. pp. 650–669. [in Russian]
6. Nabytovych I. Koncept labirintu yak sakral'nogo lokusu (na prikladi novelistiki J. L. Borgesa, romaniv U. Eko «Im'ya rozi» ta K. Moss «Labirint»). *Magisterium*, vip. 38: Literaturoznavchi studii [The concept of the labyrinth as a sacred locus (as exemplified by J. L. Borges' short stories, U. Eco's novel «The Name of the Rose» and K. Mosse's novel «The Labyrinth»). *Magisterium*, vol. 38: *Literary Studies*]. Kyjiv, KMA, 2010. pp. 45–51. [in Ukrainian]
7. Onsu Kim. Planirovshchiki. [The Plotters]. Moskva. Fantom Press, 2019. 384 p. [in Russian]
8. Ribalka I. Fabul'nij plyuralizm ta vidkritist' hudozhn'ogo tekstu. [Fable pluralism and openness of the artistic text]. *Filologichni nauki*, 2015, Nr 5. pp. 32–36. [in Ukrainian]
9. Swanson P. Vosem' ideal'nyh ubijstv. [Eight Perfect Murders]. Moskva. Eksmo; Inspiria, 2021. 352 p. [in Russian]
10. Sweeney M. Lekcii po srednevekovoj filosofii. Vol. 1. Srednevekovaya hristianskaya filosofiya Zapada. [Lectures on the Medieval Philosophy. Issue 1. The Medieval Christian philosophy of the West]. Moskva. Greko-latinskij kabinet Y. A. Shichalina, 2001. 304 p. [in Russian]
11. Chelec'ka M. Kod labirintu yak predmet doslidzhennya semiotichnoji antropologiji [Code of the labyrinth as a subject of research of semiotic anthropology]. *Studia Methodologica*. 2008, Nr 24. pp. 132–138. [in Ukrainian]
12. Shovkopylas G. Recepti vid Umberto Eko. Deshcho pro napisannya postmodernists'kih detektiviv. [Something about writing postmodern detective stories]. *Filologichni nauki*. 2016, Nr 8. pp. 119–123. [in Ukrainian]
13. Eko U. Zametki na polyah «Imeni rozy». [Marginal Notes of «The Name of the Rose»]. Sankt-Peterburg. Simpozium, 2007. 92 p. [in Russian]